12 червня 2023 року

ІНФОРМАТИЧНИЙ БЮЛЕТЕНЬ

Корупційні правопорушення та правопорушення пов'язані з корупцією, відповідальність за їх вчинення.

Відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України "Про запобігання корупції" **корупція** – це використання особою, зазначеною в ч. 1 ст. 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки / пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка / пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у ч. 1 ст. 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним або юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.

корупційне правопорушення – це діяння, що містить ознаки корупції, учинене особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 Закону України "Про запобігання корупції", за яке встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність (наявність ознак корупції).

правопорушення, пов'язане з корупцією, – це діяння, що не містить ознак корупції, але порушує встановлені цим Законом вимоги, заборони та обмеження, учинене особою, зазначеною в ч. 1 ст. 3 цього Закону (відсутність ознак корупції, проте останнє буде лише в разі порушення встановлених Законом України "Про запобігання корупції" вимог, заборон та обмежень.)

ч. 1 ст. 3 Закону України "Про запобігання корупції" визначає чотири категорії осіб, які можуть бути суб'єктами вчинення корупційних або пов'язаних із корупцією правопорушень, до яких належать:

1) особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

2) особи, які прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

3) особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах

приватного права незалежно від організаційно-правової форми, а також інші особи, які не є службовими особами та які виконують роботу або надають послуги відповідно до договору з підприємством, установою, організацією, – у випадках, передбачених цим Законом;
4) кандидати на пост Президента України та кандидати в народні депутати України, зареєстровані в порядку, установленому законом.

частина 1 ст. 65-1 Закону України "Про запобігання корупції" встановлює правило, згідно з яким за вчинення корупційних або пов'язаних із корупцією правопорушень особи, зазначені в ч. 1 ст. 3 цього Закону, підлягають притягненню до кримінальної, адміністративної, цивільно-правової та дисциплінарної відповідальності.

Однак загальновідомим Рішенням Конституційного Суду України від 27.10.2020 р. № 13-р/2020 вказану правову норму визнано такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною). Слід зазначити, що визнання положень ст. 65 вказаного вище Закону неконституційними вмотивовано здебільшого тим, що повноваження Національного агентства з питань запобігання корупції, саме як органу виконавчої влади, у частині виконання функції контролю судової гілки влади, зокрема щодо відповідальності останньої за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення, суперечать засадам, закріпленим у ст. 6, ч. ч. 1, 2 ст. 126, ч. ч. 1, 2 ст. 149 Конституції України. Згідно зі ст. 151^2 Основного Закону рішення та висновки, ухвалені Конституційним Судом України, є обов'язковими, остаточними та не можуть бути оскаржені.
У Рішенні Конституційного Суду України від 27.10.2020 р. № 13-р/2020 зазначено, що невідкладного ухвалення Верховною Радою України потребує закон про внесення змін до відповідних нормативно-правих актів для приведення їх у відповідність із вимогами Основного Закону.

Частиною 1 ст. 59 Закону України "Про запобігання корупції" передбачено, що відомості про осіб, яких притягнуто до кримінальної, адміністративної, дисциплінарної або цивільно-правової відповідальності за вчинення корупційних або пов'язаних із корупцією правопорушень, а також про юридичних осіб, до яких застосовано заходи кримінально-правового характеру у зв'язку з вчиненням корупційного правопорушення, вносяться до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, що формується та ведеться Національним агентством

.Відомості про осіб, які входять до особового складу органів, що провадять оперативно-розшукову або розвідувальну чи контррозвідувальну діяльність, належність яких до вказаних органів становить державну таємницю та яких притягнуто до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень, вносяться до розділу з обмеженим доступом Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов’язані з корупцією правопорушення.
Ключова відмінність у відповідальності особи за корупційне та за пов'язане з корупцією правопорушення полягає в тому, що за вчинення корупційного

правопорушення не може наставати відповідальність адміністративно-правового характеру.

Кримінальна відповідальність

Кримінальна відповідальність – це вимушене зазнавання особою, яка вчинила злочин, державного осуду, а також передбачених санкцією статті Кримінального кодексу України обмежень особистого, майнового, або іншого характеру, що визначаються обвинувальним вироком суду і покладаються на винного спеціальними органами держави.

Ознаки кримінальної відповідальності, що відрізняють її від інших видів відповідальності:

- Кримінальна відповідальність становить собою реальну взаємодію спеціальних органів держави і особи, визнаної у вчиненні злочину;
- Кримінальна відповідальність- це вид державного примусу, це осуд злочинці і його діяння вироком суду, а також покладення на винного додаткових позбавлень і обмежень;
- Вид і міра обмежень особистого (позбавлення волі), майнового (штраф) або іншого характеру визначені тільки у санкції статті Кримінального кодексу;
- Застосування таких обмежень завжди носить вимушений характер і є обов'язком держави;
- Кримінальна відповідальність можлива лише за вчинення злочину .

Вчинення злочину виступає підставою Кримінальної відповідальності.

Вичерпний перелік корупційних кримінальних правопорушень наведено у примітці до ст. 45 Кримінального кодексу України (далі – КК України), згідно з якою вказані правопорушення можна умовно поділити на дві групи:

1) кримінальні правопорушення, які вважають корупційними лише за умови їх учинення через зловживання службовим становищем. Це кримінальні правопорушення, передбачені:

   - ст. 191 (привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем);
   - 262 (викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем);
   - 308 (викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем);
   - 312 (викрадення, привласнення, вимагання прекурсорів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем);
   - 313 (викрадення, привласнення, вимагання обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, чи заволодіння ним шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем та інші незаконні дії з таким обладнанням);

- 320 (порушення встановлених правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів);
- 357 (викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження);
- 410 КК України (викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем);

2) безумовно корупційні кримінальні правопорушення, передбачені конкретними статтями КК України:

-210 (нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням);
- 354 (підкуп працівника підприємства, установи чи організації);
- 364 (зловживання владою або службовим становищем);
- 364^1 (зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми);
- 365^2 (зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги);
-368 (прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою);
-368^3 (підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми);
-368^4 (підкуп особи, яка надає публічні послуги);
- 368^5 (незаконне збагачення);
- 369 (пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі);
-369^2 (зловживання впливом);
- 369^3 (протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань).

Аналіз санкцій статей КК України, які передбачають відповідальність за корупційні кримінальні правопорушення показує, що покарання за вказаний вид правопорушень варіюється залежно від конкретного його складу в межах від штрафу без зазначення його нижньої межі (ч. 1 ст. 357 КК України) аж до позбавлення волі строком до 15 років (ч. 4 ст. 410 КК України).

У більшості кримінальних корупційних правопорушень санкцією статті передбачено додаткове покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, максимальний строк якого за окремі злочини встановлено до 10 років (ч. 1 ст. 365^2 КК України), та/або конфіскації майна (ч. 3 ст. 262, ч. 3 ст. 313 КК України тощо).

Нормами чинного закону про кримінальну відповідальність взагалі не передбачено застосування до суб'єктів кримінальних корупційних правопорушень таких видів покарань, як: позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу; службові

обмеження для військовослужбовців; тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців; довічне позбавлення волі.

До особи, яка вчинила кримінальне корупційне правопорушення, може бути застосовано звільнення від кримінальної відповідальності лише у зв'язку із закінченням строків давності (ст. 49 КК України), застосування інших видів – заборонено.

Згідно з положеннями абз. 2 ч. 1 ст. 65 Закону України "Про запобігання корупції" в разі вчинення від імені та в інтересах юридичної особи її уповноваженою особою кримінального правопорушення самостійно або у співучасті до юридичної особи у випадках, визначених КК України, буде застосовано заходи кримінально-правового характеру.

Такими заходами відповідно до приписів ч. 1 ст. 96^6 КК України є:

- штраф;
- ліквідація та конфіскація майна.

Причому перші два можуть бути застосовані лише як основні заходи кримінально-правового характеру, а останній – лише як додатковий.

Єдиною правовою нормою кримінального закону, за якою на цей час чітко передбачено кримінальну відповідальність за порушення вимог Закону України "Про запобігання корупції", залишається ст. 172 КК України (грубе порушення законодавства про працю), оскільки ст. 366^1 КК України (декларування недостовірної інформації) згаданим вище Рішенням Конституційного Суду України визнано неконституційною.

Адміністративна відповідальність

Адміністративна відповідальність – застосування уповноваженим органом чи посадовою особою адміністративного стягнення до особи, яка вчинила правопорушення, що за своїм характером не тягне за собою відповідно до чинного законодавства кримінальну відповідальність.

Підставою для адміністративної відповідальності є адміністративне правопорушення.

Цей вид юридичної відповідальності застосовують лише до правопорушень, пов'язаних із корупцією, тоді як застосування його до корупційних правопорушень не передбачено.

Адміністративні правопорушення законодавець виділив в окрему главу – 13-А (адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією) Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), яка містить такі статті:

-172^4 (порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності);

-172^5 (порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків);

- 172^6 (порушення вимог фінансового контролю);

- 172^7 (порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів);

- 172^{8} (незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень);

- 172^{8-1} (порушення встановлених законом обмежень після припинення повноважень члена Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг);

- 172^{9} (невжиття заходів щодо протидії корупції);

- 172^{9-1} (порушення заборони розміщення ставок на спорт, пов'язаних із маніпулюванням офіційним спортивним змаганням);

- 172^{9-2} (порушення законодавства у сфері оцінки впливу на довкілля).

Хоча адміністративно-юрисдикційна діяльність, в тому числі органів внутрішніх справ, щодо адміністративних правопорушеннь, пов'язаних з корупцією здійснюється за загальними правилами провадження у справах про адміністративні правопорушення, існують певні особливості адміністративної відповідальності за адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією.

Суб'єктами відповідальності за адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією є спеціальні суб'єкти. Їх перелік визначено відповідними статтями КУпАП із посиланням на статтю № Закону України «Про запобігання корупції», в якій наведені суб'єкти, що несуть відповідальність за вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією.

Відповідно до ст.. 38 КУпАП, адміністративне стягнення може бути накладено не пізніше як через два місяці з дня вчинення правопорушення, а при триваючому правопорушенні – не пізніше як через два місяці з дня його виявлення, за винятком випадків, коли справи про адміністративні правопорушення півідомчя суду (судді). Що стосується правопорушення повязпного з корупцією то стягнення може бути накладено протягом трьох місяців з дня виявлення, але не пізніше одного року з дня його вчинення.

Згідно ст.. 225 КУпАП протоколи у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією мають право складати:

- Уповноважені особи органів внутрішніх справа;
- Прокурор.

Для всіх категорій справ про адміністративні правопорушення КУпАП (ч.1 ст. 257) встановлює, що протокол надсилається органу(посадовій особв), уповноваженому розглядати справу про адміністративне правопорушення, не зазначаючи при цьому терміну, проягом чкого це необхідно здійснити. Виняток становлять адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією. Протокол про вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією разом з іншими матеріалами у триденняй строк з моменту його складення надсилається до місцевого загального суду за місцем вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією.

Особа, яка склала протокол про вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, одночасно з надсиланням його до суду надсилає прокурору, органу державної влади, органу місцевого самоврядування, керівникові підприємства, установи чи організації, де працює особа, яка притягається до відповідальності, повідомлення про складення протоколу із зазначенням характеру вчиненого правопорушення та норми закону, яку порушено.

Розгляд справ про вчиненні адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією віднесено виключно до компетенції районних, районних у містах, міських чи міськрайоних судів (ч.1 ст. 221 КУпАП).

При розгяді справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, передбачені стю 172-4 – 172-9 КУпАП присутність особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, є обов'язковою. У разі ухилення від явки на виклик органу внутрішніх справ або судді районного, районного у місті, міського чи міськрайонного суду цю особу може бути органом внутрішніх справ піддано приводу.

Строк розгляду справ про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією є загальним - 15 днів з дня одержання судом (суддею), правомочним розглядати справу, протоколу про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією та інші матеріали справи. Але КУпАП передбачено випадки, коли строк розгляду справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією може зупинятися. Суд може зупинити строк розгляду справи, якщо особа, щодо якої складено протокол про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, умисно ухиляється від явки до суду або з поважних причин не може туди з'явитися (хвороба, перебування у відрядженні чи на лікуванні, відпустка та інше..).

Під час провадження по справі про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, участь прокурора у розгляді справи судом є обов'язковою.

Постанова суду про накладення адміністративного стягнення за адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією у триденний строк з дня набрання законної сили направляється відповідному органу державної влади, органу місцевого самоврядування, керівникові підприємства, установи чи організації, державному чи виборному органу, власнику юридичної особи або уповноваженому ним органу для вирішення питання про притягнення особи до дисциплінарної відповідальності, усунення її згідно із законодавством від виконання функцій держави, якщо інше не передбачено законом, а токож усунення причин та умов, що сприяли вчиненню цього правопорушення.

Аналіз санкцій статей глави 13-А КУпАП вказує на те, що до всіх без винятку правопорушень, пов'язаних із корупцією, підлягає застосуванню адміністративне стягнення у вигляді штрафу, мінімальний розмір якого варіюється від 50 нмдг (ч. 1 ст. 172^6 КУпАП) до 2500 нмдг (ч. 2 ст. 172^8 КУпАП). Більшість санкцій цих статей передбачає також застосування до порушника додаткового виду адміністративного стягнення у вигляді конфіскації грошей (винагороди, доходу), одержаних внаслідок адміністративного правопорушення, та/або позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю строком на 1 рік.

Адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією, відповідно до приписів ч. 4 ст. 38 КУпАП, може бути накладено протягом шести місяців із дня його виявлення, але не пізніше двох років із дня його вчинення.

Дисциплінарна відповідальність

Дисциплінарна відповідальність- це один з видів юридичної відповідальності, яка полягає в обов'язку працівника відповідати перед власником або уповноваженим ним органом за скоєний ним дисциплінарний проступок і понести дисциплінарні стягнення, передбачені нормами трудового права.

Застосування такого виду юридичної відповідальності, як дисциплінарна, згаданим вище Законом передбачене як до корупційних, так і до пов'язаних із корупцією правопорушень.

В Україні немає єдиного кодифікованого нормативно-правового акта, який передбачав би процедуру притягнення особи, зокрема такої, яка вчинила корупційне чи пов'язане з корупцією правопорушення, до дисциплінарної відповідальності. На цей час підставою для застосування дисциплінарної відповідальності за вказані правопорушення є Кодекс законів про працю України (далі – КЗпП України) і спеціальні нормативно-правові акти: дисциплінарні статути, закони для відповідних категорій службових осіб, положення тощо. Особливістю такого виду відповідальності є те, що вирішення питання про застосування дисциплінарного стягнення до особи, винної в учиненні дисциплінарного проступку, покладено не на суд (як в інших видах юридичної відповідальності), а на керівника установи (особу, у якої правопорушник перебуває в безпосередньому підпорядкуванні по службі) і це рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності оформлюють відповідним наказом.

Частиною 2 ст. 65 Закону України "Про запобігання корупції" встановлено, що особа, яка вчинила корупційне правопорушення або правопорушення, пов'язане з корупцією, однак до якої судом не застосовано покарання або на яку не накладено стягнення у вигляді позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, що пов'язані з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, або такою, що прирівнюється до цієї діяльності, підлягає притягненню до дисциплінарної відповідальності в установленому законом порядку.

Особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, щодо якої набрало законної сили рішення суду про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, підлягає звільненню з посади в установленому законом порядку.

Щодо приписів загального нормативно-правового акта, яким урегульовано, зокрема, питання притягнення працівника до дисциплінарної відповідальності, слід відзначити ч. 1 ст. 147 КЗпП України, якою передбачено застосування до працівника за порушення трудової дисципліни такого заходу стягнення, як догана або звільнення. Водночас ч. 2 цієї статті встановлено, що законодавством, статутами й положеннями про дисципліну можуть бути передбачені для окремих категорій працівників і інші дисциплінарні стягнення (зауваження, попередження про неповну службову відповідність).

До однієї з підстав припинення трудового договору, виходячи з приписів п. 7^1 ч. 1 ст. 36 КЗпП України, законодавець зарахував укладення трудового договору (контракту) усупереч вимогам Закону України "Про запобігання корупції", установленим для осіб, які звільнилися або іншим чином припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави чи місцевого самоврядування, протягом року з дня її припинення. Водночас п. п. 4 та 4^1 ч. 1 ст. 41 КЗпП України закріплено додаткові підстави для розірвання трудового договору з ініціативи власника або уповноваженого ним органу, серед яких перебування всупереч вимогам Закону України "Про запобігання корупції" в прямому підпорядкуванні в близької особи; наявність у працівника реального чи потенційного конфлікту інтересів, який має постійний характер і не може бути врегульований в інший спосіб, передбачений Законом України "Про запобігання корупції".

Дисциплінарне стягнення у вигляді звільнення застосовують до особи, яка вчинила корупційне правопорушення, у разі притягнення її до кримінальної або адміністративної відповідальності за його вчинення, а також у разі непоглинання нормами кримінального й адміністративного законодавства обмежень, передбачених Законом України "Про запобігання корупції". Щодо можливості застосування будь-якого виду дисциплінарного стягнення, установленого до конкретного суб'єкта дисциплінарної відповідальності, то вона буде в разі недотримання такою особою норм (вимог, заборон, обмежень) Закону України "Про запобігання корупції".

На цей час немає чіткого переліку корупційних правопорушень і правопорушень, пов'язаних із корупцією, за які винну особу можна притягти до дисциплінарної відповідальності.

Як приклад, до дисциплінарної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією, може бути притягнута особа, яка порушила такі вимоги та обмеження, передбачені Законом України "Про запобігання корупції":

-обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища (ст. 22);

-обмеження щодо одержання подарунків (ст. 23);

-обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (ст. 25);

-обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування (ст. 26);

-обмеження спільної роботи близьких осіб (ст. 27);

-запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (ст. 28).

Законодавством України передбачено також застосування до осіб, які вчинили корупційні чи пов'язані з корупцією правопорушення, **цивільно-правової відповідальності.**

Цивільно правова відповідальність – це установлена законом реакція держави на цивільне правопорушення, що виявляється в позбавленні особи певних цивільних прав чи накладення на неї обов'язків майнового характеру. Вана є однією з форм державного примусу, оскільки пов'язана з застосуванням

санкцій майнового характеру, спрямованих на відновлення порушених прав і стимулювання нормальних ринкових відносин, і полягає у стягненні неустойки, штрафу або пені.

Цивільно-правова відповідальність може настати лише в разі, якщо вчинені правопорушення спричинили негативні цивільно-правові наслідки у вигляді заподіяння матеріальної чи моральної шкоди. Порядок застосування такої відповідальності врегульовано Цивільним і Цивільним процесуальним кодексами України.

Збитки, шкода завдані державі в наслідок вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, підлягають відшкодуванню особою, яка вчинила відповідне правопорушення, в установленому законом порядку. Фізичні та юридичні особи, права яких порушено в наслідок вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення і яким завдано моральної або майнової шкоди, збитків, мають право на відновлення прав, відшкодування збитків, шкоди в установленому законом порядку.

Головний спеціаліст з питань
запобігання та виявлення корупції
юридичного відділу Золотоніської
районної державної адміністрації
Черкаської області — Таїсія ЯВДОШИШИНА